

מבצע שכם

בפרק דעתם של גדולי ישראל על שחרור מחבלים, הוזכרו דבריו של ד"ר מנשה להמן, להלן ציטוט של חלקים נרחבים מהפרק בספרו העוסק בנושא¹, עם מספר הערות. הדברים מגלים ידיעות מעניינות על מה שקדם לבצע ועל המבצע עצמו, מזווית ראייה של אדם שאינו איש כוחות הבטחון, שהיה שם בעצמו.

יושם לב, לכותרת הפרק ולשיר המסיימו, ובהם דימוי מענין של מבצע אנטבה לשחרור דינה משכם:

ביום א' ער"ח תמוז תשל"ו נודע לי על חטיפת מטוס "אייר פראנס", מתוך הגלים הקצרים של הראדיו בלאגוס. ודאי הזעזוע ורגש התסכול היו מדהימים, כמו לכולנו. כאשר שעה קלה אחרי כן נאמר שהחוטפים רצו "להכריז מלחמה על צרפת", ניצנץ במוחי רעיון שהדבר אינו קשור כלל בישראל, אלא בניסיון של צרפת לשלוח צבא ללבנון, בהסכמתה של סוריה, אשר יתכן שהיה בכך די לפלשתניאים או לשמאלנים לבנוניים, לנקוט פעולה נגד צרפת.

ביום ב' בבוקר נחתי באנטבה, כרגיל, היה אותה שעה חושך מוחלט. במטוסנו היה ראש הממשלה של סיריה ליאונה ופמלייתו שנסעו לועידת ראשי הממשלות של אפריקה או.איי.יו במאריציוס. את פניו קיבלו שני נכבדים שלקחו אותנו אל המסוף של שדה התעופה. לרגע נתפתיתי להצטרף אליהם כדי לראות, אם אי אלה אוגאנדאים, בעלי דרגות גבוהות, יהיו נוכחים, אולם נשארתי במטוס. שמתני לב, שבניגוד למקרים אחרים לא נראה כל מטוס אחר בשדה התעופה.

לאתר מספר שעות בניירובי גיליתי את האמת. המטוס החטוף כבר הגיע לאנטבה כמה שעות לפני, אלא שהחנהו בקצה השני של שדה התעופה, במסוף הישן.

בימים שאחרי זה הייתה תסיסה והתרגשות רבה באווירה של ניירובי, נוסף על הדאגה הגלויה. סברות על סברות הועלו, כיצד לפתור את הבעייה. אחד הישראלים אמר: יש להנחית צבא מצד אגם ויקטוריה ולתקוף את שדה התעופה [הנמצא במרחק של כמה רגל מגדתו של אגם ויקטוריה] אנגלי אחד אמר: על ישראל להכריז שמחבל כלוא יומת תחת כל יהודי שייפגע באנטבה אחר אמר: יומת לא אתר אלא עשרה בעד כל יהודי שירצח.

תוך קריאה בין השיטין באתני לידי מסקנה שאוגאנדה בהחלט מעורבת בפעולה, יתכן אף כדי הזמנתן של הפגיעות בכל שלב. הקריאה למלחמה נגד צרפת הוחלפה עד מהרה בדרישה לשיחרורם של מחבלים, השיטה הרגילה במקרים כאלה.

1. מתוך מסות ומסעות – מנשה רפאל ליהמן עמוד 308

כיצד אפשר היה לשמור על השבויים במסוף הנוסעים הנרחב [הזכור לי מתוך ביקורים קודמים בקאמפאלה] ללא שיתוף פעולה, וללא סיוע של פלוגות צבא אוגאנדיות? והיה זה אמין עצמו שהעלה תמיד את התביעות ולחץ על ישראל לשתף פעולה.

ביום ו' בבוקר הייתה לי שיחת טלפון מלונדון, היה זה ידיד שאמר לי, כי אישיים מדיניים בכירים בישראל' שאלוהו אם הוא מכיר מאן דהו באפריקה, היכול לעזור. הם חשבו על הפעלתו של לחץ מוסרי על מדינאים אפריקאניים שונים כי יבקשו מאת המחבלים ומאת אמין לשחרר את השבויים. התערבות ללא סיכויים. ידידי ביקש הימני הצעות: בעצם הוא השיב לישראלים שה"איש שלנו" נמצא כעת בניירובי, בהתכוונו אלי. ציינתי, שכמעט כל המנהיגים האפריקאנים הם כעת במאוריציוס בועידת "או.או.יו" וכי ישראל ודאי שלחה נציגים לשם - אנשים כמו השגריר עובדיה סופר שהכיר את האנשים הללו מקרוב. ואולם, אמרתי, אחשוב עוד מה ניתן לעשות.

במוחי התרוצצה כל הזמן המחשבה: מי הם האוגאנדאים שאני מכיר, שאפשר יהיה לפנות אליהם. יומאלה? דרג נמוך מדי. רב סרן מאריז'אן אכן, זהו האיש. איש צבא, פקיד בכיר, אוגאנדאי. ברם, כיצד למצוא אותו? צלצלתי לקהילה המזרח אפריקנית שבניירובי, איש לא ראהו. מביתו ענו לי שהוא במשרדו ונתנו לי את מספרו. צלצלתי, הוא יצא. ברגשות מעורבים, בידועי עד כעז הוא נראה לי פלגמאטי כשפגשתיו בעבר פעם או פעמיים, השארתי את מספרי ואמרתי למזכירי שזה לא למטרת עסקים, אלא עניין הומאניטארי.

איל"ו היה זה עניין של עסקים, האם לא הייתי מעלה אדם כזה מתחת לאדמה? על אחת כמה וכמה בעניין כזה, חמור ולוחץ, הנוגע לייתר ממאה יהודים.

ברגע שעמדתי לצאת - קרא לי השוער לחזור יש צילצול טלפון אלי. היה זה רב סרן מאריז'אן. נתברר, שהוא נטה להרבות שיחה בנושא זה. הוא ציין, שהמטוס הורשה לנחות באנטבה משום שאזל בו הדלק, אחרת היה מתרסק; שאוגאנדה הייתה רוצה לראות את כל השבויים משוחררים, - אלא שהאשה העומדת בראש הקבוצה, היא אשה "איומה" והיא לא תצייט לקול ההגיון. כן אמר שהפילדמארשאל שוחח תכופות עם בר לב בישראל². מיטיב אני לזכור את אלוף משנה בר לב מקאמפאלה,

2. ברוך (בורקה) בר-לב (ברלוביץ') (14 באוקטובר 1924 - 22 ביוני 2007) היה קצין בדרגת אלוף-משנה בצה"ל, פיקד על חטיבה 14, ראש מטה פיקוד המרכז במלחמת ששת הימים ונספח צה"ל ומשרד הביטחון באוגנדה. ב-1968 נשלח לאוגנדה כנספח צה"ל וראש משלחת משרד הביטחון, הוא ליווה את הארגון מחדש של צבא אוגנדה בראשות אידי אמין עד שזה תפס את השלטון בהפיכה צבאית ב-1971. לאחר חטיפת טיסה 139 של חברת אייר פראנס לאנטבה, נקרא בר-לב לשוחח עם אמין וללחוץ עליו להביא לשחרור החטופים. בתיעוד שפורסם על ידי ארכיון המדינה במלאת ארבעים לארוע נחשפו לראשונה את תמלילי השיחות בין בורקה לאידי אמין.

הוא היה הנספח הצבאי של ישראל וסבורני שהוא היה אחראי לאימונו הצבאי של אידי אמין עצמו. למעשה זקפו לזכותו של בר לב העלאתו לשלטון של אמין ב-1972 וזכר אני את ביקורי בביתו הנאה [קאמפאלה יפה לאין שיעור מניירובי, עם דירות מפוארות, גנים ססגוניים גבעות רכות וריח ערב של פרחים באוויר] זמן קצר לאחר הקשר המוצלח של אמין, ואת חיוכו כאשר שאילתיו, אם אכן סיפור זה נכון הוא... אם כן, רב סרן מאריזאן אמר, שבר-לב היה במגע עם הפילדמארשאל מדי יום ביומו. כעת הגיע תורי, לא דיברתי בשם ממשלת ישראל אלא כאדם פרטי, למעשה, כאזרח שוודי. ידוע לי, שיהודים ולא יהודים רבים ימציאו סכומים נכבדים, אם השבויים

ב-30 ביוני 1976 נראה היה שפרשת אנטבה הולכת ומסתבכת. 47 מנוסעי מטוס אייר פראנס החטוף שוחררו, איש מהם לא ישראלי, ונמסר שצפויים שחרורים נוספים שכנראה ישאירו רק את בני הערובה הישראלים על רצפת בית הנתיבות באנטבה. באותה העת העריכו מקבלי ההחלטות בישראל ששליט אוגנדה אידי אמין משתף פעולה באורח מלא עם החוטפים, והוחלט לנסות וליצור עמו קשר באמצעות ישראלים שהכירו אותו באופן אישי, ובין היתר לבקש מברוך בר-לב להתקשר אליו כאדם פרטי ולא כנציג ישראל, ולדבר אליו כידידו שמבקש ממנו לפעול באופן הומני כלפי בני הערובה.

באותו היום החלו גם לדון ברצינות על ביצוע פעולה צבאית לשחרור החטופים. במהלך התייעצות של צוות שרים כתב שר הביטחון פרס פתק לראש הממשלה רבין ובו הציע לו להתכנס כדי לבחון אפשרות של פעולה צבאית וגם כידידו לאמין, אם כי "בתנאים אלה ובשעה זו העניין לא נראה לי".

ב-21:00 דיווח שר הביטחון על שיחתו הראשונה של בורקה עם אמין (הראשונה מחמש שיחות שניהלו ביומיים הקרובים). לפי דיווחו של פרס, בר-לב ביקש מאמין להתערב בשם הידידות ביניהם, והשיב בחיוב לשאלתו של אמין אם הוא פועל על דעת עצמו ולא כנציג ממשלת ישראל. אמין אמר בשיחה שאם ישוחררו המחבלים כפי שדורשים החוטפים, הוא ידאג לכך שהחטופים שנותרו באנטבה יצאו לחופשי בריאים ושלמים.

בשיחה השנייה ביניהם בשעות הלילה ביקש בר-לב מאמין שידאג לכך שלא יאונה רק על לבני הערובה. באותם הימים נתפס אידי אמין בעולם כדמות נלעגת ומקור לזלזול ולבדיחות. בר-לב ביקש אפוא לשכנע את שליט אוגנדה כידידו וכמי שרוצה בטובתו, שזו הזדמנות פז שניתנה לו על ידי אלוהים לשחרר את החטופים: "להיכנס לחדשות כאיש גדול כאיש קדוש... ולהראות לעולם שזה לא נכון מה שאחרים דברו עליך וכתבו עליך". אמין השיב שאין לו אפשרות משום החוטפים הקיפו את החטופים בחומרי נפץ "וגם אמרו שאם מטוס כלשהו יבוא מעל אוגנדה הם באופן אוטומטי יפוצצו הכול מידידת". הוא ביקש מבורקה לשכנע את ממשלת ישראל לשחרר מחבלים כדרישת החוטפים [שיחת בר-לב – אמין, 30.6.1976].

למחרת ב-1 ביולי עמד לפקוע האולטימטום שהציבו המחבלים והם איימו להתחיל להוציא להורג מבני הערובה. החרדה לשלום גברה ומשפחותיהם הפעילו לחץ רב על הממשלה להיענות לדרישות המחבלים. בישיבת הממשלה ב-8:30 אמר רבין שהגיע זמן ההכרעה בין שני כיוונים – המשך הקו התקיף או כניסה למשא ומתן. פה אחד התקבלה החלטה להסמיך את הצוות לפתוח במשא ומתן להצלת בני הערובה תוך נכונות לשחרר עצורים. הודעה על כך נמסרה לממשלת צרפת, אותה החזיקה ישראל כאחראית לביטחון ושלום הנוסעים. כמו כן הוחלט שבורקה יתקשר לאמין ויגיד לו שהעביר את המסר שלו לממשלה וכי הוא מוכן לצאת לאוגנדה. אלא שהשרים חששו שבר-לב יהפוך לבן ערובה בידי אמין, ולכן הוחלט ששיגע לקניה יתקשר ויבקש הנחיות לפני שימשיך לאוגנדה. ב-10:23 התקשר בר-לב אל אמין ואמר לו: "היות והזמנת אותי הם מצדדים בכך שאסע אליך ולשם כך ציידה אותי [הממשלה] ברעיונות שאני רוצה להביא אליך. אבקש ממך למונע כל פעולה עד שאגיע אליך ואני יוצא במטוס מיד". אמין שב על טיעונו שאין בידו לעשות דבר והוסיף ש"אילו לא עשיתי ככל יכולתי, כל בני הערובה, כולל אנשי הצוות, לא היו נשארים בחיים עד עתה". [שיחת בר-לב אמין, 1.7.10:23].

בישיבה נוספת ביקש רבין לוודא שבורקה יעדכן את אמין בהודעה ששיגרה ישראל לצרפת, כדי שלא יתחילו הוצאות להורג באנטבה בגלל בעיות תקשורת. כמה דקות לאחר מכן התקשר בר-לב ללשכתו

יוכלו להשתחרר, מבלי שמחבלים ישוחררו תמורתם. מאריזא'ן נראה כמחושמל, הוא צעק, שעל בר לב להתקשר מיד לפילדמארשאל במאוריציז'וס בהצעה זו, אולם, לא, בהירהור שני אין צורך בכך, הוא יעמוד בקשר איתי. הוא יבוא מיד לקאמפאלה, יעשה את "שיעורי הבית שלו" ויבוא לניירובי לראות אותי. יתכן שנוכל לשוחח גם על עניינים אחרים. כן, אמרתי, זאת היא הזדמנות לאוגאנדה לחזור ולחדש את היחסים עם ישראל, שער לך, כמה יפגע הדבר בדרום-אפריקה, כיוון שבלי ספק אפשר יהיה להשפיע על ישראל שתפסיק את תמיכתה באותה ארץ, אשר אחרי הכול היא בעייתה העיקרית של אפריקה כיום. מאריזאן: טוב, זה נושא חשוב מאוד, אך לא נוכל לשוחח על כך בטלפון.

זמן קצר אחרי שיחה זו, הוברר לי מתוך לוח הזמנים שהמטוס שלי ללאגוס ינחת ביום ב' באנטבה לארבעים וחמש דקות. טילפנתי למאריזא'ן שנית-נוכל להיפגש בשדה התעופה! הוא הסכים ברצון ואמר שהוא יסדר שאידי אמין יהיה בשדה התעופה לקבל את פני. צילצלתי מיד ללונדון להודיע לידידי, למען יוכל להודיע לישראל. יצאתי לפגישה עסקית תוך הרגשה טובה שפתחתי פתח חדש למאורע זה. עד מהרה הייתי חזרה במלון.

איש עסקים ישראלי ידוע בניירובי [בעצם בעל רקע תעופתי] בא לראותני בדבר מפעלים בניגריה ובקניה. ודאי, אי אפשר היה שלא לדון בעניין אנטבה, ובתוך השיחה היו לי שתי קריאות טלפון מישראל. האחת של יוחנן ביין ראש המחלקה האפריקאנית במשרד החוץ. דנתי עם ביין על המצב החדש עם מאריזא'ן, והוא רשם הכול בלא תגובה. הצילצול השני היה מאת שלמה לורינץ, מנהיגה של אגודת ישראל בכנסת. הוא נתן לי עידוד רב, הוא רמז שדן על תוכנית עם רבין אשר החליט לשלוח שליח בשם "דויד" [עדיין איני יודע את שמו האמיתי] לתאם את הדברים איתי.

של אמין. שליט אוגאנדה לא נמצא בלשכתו ואחד מעוזריו התבקש להעביר לו את ההודעה על מהלכי הממשלה. העוזר סרב בכל תוקף למסור את שמו ורק הבטיח להעביר את הודעה לאמין והציע להתקשר שוב ב-16:00 [שיחת בר-לב – לשכת אידי אמין, 1.7.13:07].

ב-13:00 הודיעו החוטפים ברדיו קמפלה כי החליטו לשחרר את כל בני הערובה פרט לישראלים, לבעלי לאומיות כפולה ולצוות המטוס. כן הודיעו על הארכת מועד האולטימטום ליום ראשון, 4 ביולי בשעה 13:00.

בשיחה נוספת באותו היום בין בר-לב לאמין, שמועדה אינו מצוין ברישום השיחה, מסר שליט אוגאנדה פרטים על הודעת החזית העממית וגם לקח קרדיט לעצמו על הסכמת החוטפים לדחות את האולטימטום ל-4 ביולי. בורקה חזר על הודעת ישראל לממשלת צרפת והעתיך שבחים על אמין "על הצלחותיו עד עכשיו". השניים סיכמו לשוב ולדבר [שיחת בר-לב – אמין, 1.7.1976].

אולם זו הייתה השיחה האחרונה בין הקצין הישראלי לשליט אוגאנדה. ראש הממשלה טען שהצרפתים יצאו לגמרי מהמשחק. לכל היותר הם מוכנים לתווך. משום כך הוא מציע לשקול את האפשרות לשנות את קו השיח עם אמין, להטיל עליו את האחריות לשלום הישראלים, ולהגיד לו שידוע לנו שהוא סיפק

איש העסקים הישראלי היה בדיעה שרק התקפה צבאית על אנטבה תוכל לפעול. הוא הכיר את אמין מתוך פגישות אין ספור. לחצתי עליו: אם עד כדי כך מיטיב אתה להכיר את אמין [יותר טוב מבר לב אמר] על שום מה אין אתה נכנס לפעולה? למעשה הוא אמר שיחשוב על כמה דרכים. בסקירה לאחור, יתכן שהיה כבר מעורב במה שאירע אחר כך.. מאוחר יותר שוב לורנץ: הוא התייעץ עם הרב גרינמן בבני ברק [לעולם איני עושה דבר מבלי להתייעץ בגדולי התורה] שתבע ממני לא להראות אופטימיות יתרה כלפי תוכנית שלי בשעה שאשוחח עם "דויד" כדי שלא יטשו את שאר התוכניות שבידיהם להצלתם של היהודים. אמרתי לו שזו הייתה בדיוק גם מחשבתני. אל להם בישראל להרפות ידים שמא תוכנית זו עשויה לפעול, כן אל להם להחפז בשיחרורם של מחבלים, כי יתכן ויוכח שאין צורך בכך. "אין ספק מוציא מידי ודאי" – היתה עצתי. הכינונו גם מספר טלפון לטלפן בשבת והודעתי שאהא מוכן לנסוע בשבת, אם יהא הכרח. "זוכרני כי הרב קלמנוביץ³ היה נוסע לעתים בשבתות בתקופת המלחמה בענייני הצלה" – אמרתי. בכך נפרדנו ב"שבת שלום" איש מרעהו. בלילה נערכה כאן תפילה בבית הכנסת, בה אמרו תהילים למען השבויים, ובטוח אני שאמירת תהילים בכל העולם כולו, קודם לכן, הייתה נדירה.

בחצות הלילה התעוררתי בחרדה רבה מתוך ההכרה שיתכן, כי עשרות משפחות בישראל מתפללות להצלחתה של שליחותי..שכן בטוח שהרב לורנץ עומד במגע אישי הדוק עם משפחותיהם של השבויים, אשר כפי שאמרו, היו פעילות במאמציהן להשפיע על הממשלה. ביום ו' הבזיקו עיתוני ניירובי את הכותרות ש"ישראל מוכנה להתמקח". אנשים החלו תמהים, מפני מה ישראל מפירה את מסורתה שלא לוותר למחבלים⁴. בינתיים זעמה קניה מאוד על אמין, בשל התגרותו לתבוע חמשה פלשתינאים, העצורים בקניה, דרישה שנתקלה בסירוב תקיף. היתה זאת חבלה גלויה של אמין, אשר ידו הייתה רשומה ברורות על מאורע החטיפה. ה"ניישון" כתב בכותרתו הבולטת: "הם אינם כאן" – "שימו קץ למשטמה אמר אמין". בינתיים

נשק לחוטפים. פנייה לאמין כאל אביר השלום לא תועיל, אמר ראש הממשלה. נציגי ישראל באפריקה החלו לגייס את מנהיגי אפריקה, באופן ישיר, ובאמצעות ממשלות צרפת ובריטניה, ללחוץ על אידי אמין. נעשה ניסיון לפנות לאמין באמצעות האפיפיור ובאמצעותם של גורמים רבי השפעה אחרים, כדי שיתחיל ללחוץ על המחבלים לשחרר את הנוסעים.

הסוף ידוע – ב-4 ביולי פרצו כוחות של צה"ל לטרמינל באנטבה ושחררו את בני הערובה שהוטסו חזרה לישראל. לא ברור עד כמה השפיעו השיחות בין ברוך בר-לב לאידי אמין על התנהלות הפרשה. אולם בימיה הראשונים היו הניסיונות ללחוץ על אמין באופן אישי כלי פעולה שהממשלה ומקבלי ההחלטות השתמשו בו שוב ושוב. השיחות האלו היו הדרך היחידה של ישראל כדי לנסות ולהוציא את דרך הפעולה הזו אל הפועל.

3. הרב אברהם קלמנוביץ היה רב במספר עיירות בפולין, כיהן כנשיא ישיבת מיר, מראשי ועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות הברית, וראש ישיבת מיר בארצות הברית.

4. גם ד"ר יצחק רפאל [לא זכיתי באור מן ההפקד, עמוד 391] שהיה שר בממשלה ושהה בדרום אפריקה, הופתע מידיעות דומות וכך הוא מספר:

בימים המתוחים והגדולים של מביצע אנטבה..נעדרתי מהארץ יום לאחר שנתקבלה הידיעה על חטיפת מטוס האייד פרנס בשעת ישיבתה הממשלה כ"ט בסיון תשל"ו עמדתו לצאת ליוהנסבורג כאורחה של ועידת

הראו הדו"חות ברורות שחלק מן המחבלים הצטרף אליהם באנטבה, שחייל אוגאנדה עושים את מלאכתם של המחבלים, בשומרם על השבויים וכו'.

בשבת בבוקר, נתכנסנו לבית הכנסת, מדוכאים מן המצב. כשלחשתי לאיזור דיוויס - יהודי חשוב מקניה, שהחליף אותי מידע במשך כל הזמן - שאני אהיה באנטבה למחרת היום, הוא פתח במערכה נרחבת במאמץ להרתיעני ממישימתי. לא יכולתי, כמובן, למסור לו את כל פרטיה של תוכניתי. הייתי הקורא בתורה כרגיל... ולראשונה, מאז מלחמת יום הכיפורים, אמר הקהל שנית "הנותן תשועה למלכים.. הוא יברך את נשיאנו ג'ימי קניאטה.."

הרגשתי איכשהו בחוש שהדבר מתאים כעת. לפתע נתקרבו קניה וישראל בשל אמין, יותר מאשר על ידי כל מאורע אחר במשך שנים. קניה הוכיחה את הגינותה כמשתפת פעולה בוועידת "אונקטאד" לאחרונה. איזור ניסה להניאני מנסיעה לאנטבה, לאורך כל הדרך בחזרה למלוני.

חלפו שעות ודויד לא הופיע. בינתיים, באו לביקור ידיד אפריקאני.. לפתע הופיע אדם גבוה, זריז תנועה - דויד⁵. אדם כבן חמישים, פנים של מתאגרף, אף שטוח, משקפים, אולם עיניים חודרות ביותר. כשאני שואלו אם יש באפשרותו לחכות, עד

הפדרציה של בתי הכנסת באפריקה הדרומית. ביקשתי לבטל את הנסיעה כי לא רציתי לצאת את הארץ בימי צרה. התייעצתי עם ראש הממשלה, והוא אמר לי לנסוע כדי שלא לאכזב את המזמינים. ביקורי היה חשוב גם מבחינה אחרת. הייתי השר הישראלי הראשון העורך ביקור גלוי במדינה זו. יצאתי מלוד ביום שני בערב לאחר שהמטוס החטוף נחת באנטבה שבאוגנדה, והרוחות נרגעו במקצת כי חששו לנחיתתו בארץ ערבית מה שנראה אז גרוע יותר. יהדות דרום אפריקה החמה והשורשית עמדה כולה תחת רושם החטיטה ועקבה מקרוב אחר ההתפתחויות. הפכתי כמובן מוקד להתעניינות ונציגי כלי התקשורת וראשי הציבור הירבו לפנות אלי בבקשת אינפורמציה. עמדתי אמנם בקשר מתמיד עם משרדי בירושלים ועם מזכירות הממשלה, וידעתי על הדאגה הקשיים והלבטים, אולם לא יכולתי לספק את סקרנותם הגוברת. לשווא חשדו בי כי אני יודע יותר מאשר אני מגלה. בכל הופעותי הרבות במוסדות ובבתי הספר היהודיים ביהונסבורג נזקקתי כמובן לאירוע דרמטי זה, והבעתי תקווות שהחטופים ישוחררו. בפתיה החגיגת של הוועידה ביום חמישי ג' בתמוז לפנות ערב בנוכחות קהל רב ונציגי השלטון הקמתי את כולם על רגליהם לשמוע מפי פרק תהילים, תפילה לשלום החטופים. בעקבותי עשו כן בשבת בכל בתי הכנסת. בנאומי אמרתי כי אני בטוח בשחרור החטופים אם כי איני יודע באיזו דרך. דבר אחד ברור לי כי ממשלת ישראל לא תיכנע לסחטנות ולא תשחרר תמורתם מחבלים רוצחי ילדינו. בו ברגע הגיש לי קונסול ישראל במקום פתק כי לפי הידיעה האחרונה מהארץ, החליטה הממשלה לקיים משא ומתן עם החוטפים. התעלמתי מהפתק ולא תיקנתי את דברי, העתונות נתנה פרסום לדבר בהבלטה מיוחדת. כאשר בבוקרו של יום א' נודע דבר החילוץ הצבאי המוצלח שהדהים את העולם כולו בכושר מבצעי ובתעוזה, נתבקשה תגובתי על ידי העתונות. הם לחצו עלי שאגלה להם עתה אחר המעשה אם אמנם ידעתי בשעת נאומי על התוכנית המתבשלת. אמרתי שלא ידעתי אלא בטוח הייתי רק בזאת כי חברי בממשלה ורבי ברדאשם לא ייכנעו לסחטנות פושעים.

5. "דויד" ותפקידו בכוח, מוזכרים במאמרו של אורי מילשטיין "הגיבורים האמיתיים של מבצע אנטבה" [נמצא במרשתת]:

...לפי מוטה, באחד הדיונים ביום חמישי אחרי הצהריים, לקח אותו הרל"ש של רבין, אלי מזרחי, למרפסת, והציע לו להשלים את המודיעין שחסר לרבין, בעזרת קשרים שיש למוסד עם מדינות אפריקניות. "מבחינתי", אמר מוטה, "תרמה שיחה זו יותר מכול להפיכת הפשיטה לאנטבה, מתוכנית כללית למבצע". לפי העיתונאי, אהרון קליין, ראש אגף המבצעים "קיסריה", במוסד, מייק הררי, סיפר לו שהוא הפעיל סוכן

אשר אורחי יעזבו, הוא משיב: "כשהדבר נוגע לחייהם של יהודים, אין אדם דואג לגינונים". פתחתי בשיחה עם דוד שהיתה מרשימה ויחד עם זה מרגשת [לורנץ אמר שהוא איש של רבין לכן לא הופתעתי שידע הכול על תוכנית].

הוא התחיל מוסר לי הוראות: א. תחילה בקש לראות את השבויים - כיצד נדע, שעדיין לא נרצחו או נלקחו לבית הכלא בקאמפאלה. ב שים לב בדייקנות היכן הם נמצאים. תברר, מה שלומם, האם יש להם מספיק מזון. ג. בוא במגע איתם, שה לראות לפתות יהודי אחד! עודד אותנו, אמור לו שכולנו פועלים להצלחתם. אין הם בודדים! כאן מלאו עיניו לפתע דמעות והוא הסב את פניו הצידה. עלי לומר שהיה זה בשבילי רגע מרגש ביותר. הנה ישבנו שנינו, אנשים מבוגרים עוסקים במה שאמור להיות מבצע של תכנון קר - כשאנו בוכים. זה היה עיקר הבעיה של גורל עם ישראל: עם כל האמצעים הטכניים והפיסיים עם כל החישובים המדיניים והצבאיים, הרי הלב היהודי, מסירותו ורחמיו של יהודי אחד נשארו המניע העיקרי. בעולם בו הפכה שפיכות דמים לסדר היום, בו כמה מאות לבנונים או אירים או וויטנאמים מתים אינם מעלים אף אנחה, נשארים יהודים - יהודים! עם כל הרחמנות והחסד שמושגים אלה הדגימו בכל עת. דויד המשיך בהוראותיו: הצע לאמין הרבה כסף. מיליון אחד, זה לא כלום. הצע לפני חמשה מיליון. עשרה מיליון כל כמה שהוא רוצה. שיאמר לך כיצד והיכן ברצונו שהסכום ייפרע. ה. ידוע לנו שאמין יכול להסדיר את כל העניין תוך חמש דקות, אם רק ירצה בכך. הכל מעשה ידיו. לכן אמור לו, שאם יהודי אחד יירצח הוא לא יקבל פרוטה. הכול או לא כלום. ברם אנו לא נוכל לשחרר אף מחבל אחד.

אז בא מאמר מוסגר, כאילו לעצמו: אם הוא אינו משתף פעולה, פירוש הדבר הקץ לאוגאנדה.. זה נשמע כמבשר רע. כשם שהגיע לפתע כך נעלם. מאוחר יותר הוא קרא לי שנית: מצא עכשיו את מאריז'אן בקאמפאלה, ואמור לו, שהצעתך גבוהה הרבה ממיליון אחד והבטח שיבוא לשדה התעופה.. התחלתי מחפש את מאריז'אן ומצאתי את ביתו בקאמפאלה, אולם הוא יצא מן הבית.. לפנות בוקר, חשבתי שאצלצ'אליו בבוקר.. בלילה היה לורינץ על הקו מתל אביב. הוא הבטיח לי ש"דויד" מהימן במאה אחוז, וכי אוכל לחזור על כל סכום של כסף ציין לפני. הוא הבטיח לי כפי שעשה ביום ו', שרביץ יודע על תוכנית ומעוניין בה מאוד. חלף

יהודי-אמריקאי בעל רישיון טייס, שכינויו (ואולי שמו הפרטי) היה "דיוויד". המוסד שכר ביום שישי מטוס קל בקניה, העמיד לרשות דיוויד מצלמה משוכללת. דיוויד טס לבורונדי, נחת, ומיד חזר לקניה דרך אוגנדה. מעל שדה התעופה באנטבה הוא דיווח למגדל הפיקוח שעליו לנחות נחיתה אונס, ובניתיים צילם פעמים רבות את הטרמינל שבו שהו החטופים וגם כל פינה בסביבה. האישור לנחות ניתן. הוא נחת, הסתובב שם זמן מה, דלה מידע רב מהעובדים האוגנדים ומן החיילים. לטרמינל שבו שהו החטופים לא אפשרו לו להיכנס. משם הוא חזר לניירובי ומסר את שללו לצדוק, סגנו של הררי... ביום שישי, אחרי שהגיע מקניה מידע מהטיסה של דיוויד, שאישר את כל מה שנכלל בתיק של דקל - שאין תותחים וטילים נגד מטוסים באנטבה, שאין מחסומים בשדה התעופה הישן, ושניתן להגיע ללא קושי מן המסלול החדש, שעליו היו אמורים לנחות, לטרמינל הישן, המשיך רבין להתנגד, ורצה לראות במו עיניו את תצלומי דיוויד..

בראשי ש"דויד" אמר: לא נוכל להרשות לעצמנו את שיחרורו של אף מחבל אחד. מה אפוא טיבו של הכותרות? והראדיו?.. הכול היה בכיוון שעל ישראל לנהוג הפעם בדרך יוצאת מן הכלל ולהתמקח על שיחרורם של מחבלים, משום שסוף סוף, אוגאנדה היא רחוקה ביותר ולישראל אין קשרים עם אותה מדינה והיא אפוא. קיצרת יד הפעם.. ובכל זאת דויד איש רבין מילמל כאילו לעצמו לא נוכל להרשות לעצמנו את שחרורו של אף מחבל.. נקודה אחרת: שאלתי את דויד אם בשעת הצורך, אוכל לשהות באנטבה קצת יותר ולהמשך דרכי לקחת מטוס מאוחר יותר: הוא הזהירני חמורות נגד זה. מסוכן מדי.. הערב פנה, ידידים אחדים באו לבקרני. הייתי עייף מאוד. היתה זו שבת של מתח. המחשבה על אותם יהודים מבני ברק המתפללים עבורי, לא הניחה לי.

לא חפצתי להדאיג את אשתי, אולם צילצלתי לבני חיים להודיעו על תוכנית פגישתי עם אידי אמין למחרת היום עם צאת השבת שחיתי בברכת השחיה.. לאחר ששוחחתי עם בתי נרדמתי.. ופתאום צילצול מחיים: לא יאמן! השבויים שוחרו על ידי כוח ישראלי שהגיע בשלושה מטוסי הרקולס. הדרך בה חיים תיאר זאת: הם לקחו את השבויים ויצאו. זה נשמע.. כחזרה על מאורע שכם של דינה שמעון ולוי: "ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו..". בשני מעשי הגבורה היו אותם הסיכויים נגדם, זה בטוח...

היהודים ניצלו אולם היכן הם כעת אולי בשדה התעופה בניירובי זקוקים לעזרה כלשהי.. בשש בבוקר הייתי בשדה התעופה הוא היה ריק.. כשחזרתי למלון הייתה שיחה אלי מתל אביב, לורניץ. להתברך הדדית במזל טוב השבויים חזרו זה עתה. בכל זאת הוא הודה לי, ראיתי זאת כאדיבות. התחלתי חושש לעבור את אנטבה בעצמי. מה אם אמין בזעמו יחטפני כיהודי היחיד המצוי, ביחוד כזה, השולט כנראה בכספים הרבה.. בנסותי לכוון את ראדיו הגלים הקצרים שמעתי קיטעי חדשות פה ושפ אולם שום דבר לא היה ברור זה התברר רק כאשר ידד בא לבקרני הוא היה מעורב מאז חצות הלילה וידע כנראה משהו כבר ביום ו', והרי הסיפור המלא כפי שהוא צרפו מתוך פרטים של תיאורי משתתפים עדי ראיה.

בחצות הלילה הגיע לשדה התעופה בניירובי צי של שלושה מטוסים שני מטוסים הובלה הרקולס, ומטוס בית חולים במלוא הציוד. הם לקחו בחשבון חמשים נפגעים. במטוס בית החולים היה ציוד רפואי יותר מבכל בית חולים בניירובי. בשעה אחת בלילה נחתו מטוסי התובלה תוך חשכה גמורה בשדה התעופה של אנטבה, במסלול החדש המוביל ישירות למסוף הישן. המל ישנו הפלשתינאים, השבויים והאוגאנדאים. חיילים ישראליים.. וריכבם ירדו במהירות מן המטוסים והתקיפו את המסוף. משהבחינו המחבלים בישראלים, הם תפסו מיד את נשקם ונכנעו. אבל האוגאנדאים פתחו ביריות. ההאראלים צעקו אל השבויים שישכבו. אחד או שנים אשר לא הזדרזו דיים לעשות כן נפצעו. אוגאנדאים אחדים נהרגו אלוף משנה

ישראלי אחד נהרג מיריה בגב, לפחות שניים מן המחבלים נהרגו. האשה הגרמניה [נאצית אמיתית, אמרו השבויים] נהרגה או נשבתה. יהיה מעניין לשמוע את עדותם על תפקידו של אמין מאוגאנדה. שיערו בנפשכם רק שעות מספר קודם לכך הוא ריתק.. בנאום מתרברב על הישגיו. בתיתו לראשונה מחסה לקרבנות חטיפה, אולם הזהר את ישראל ואת שאר האומות כי ימלאו את כל דרישותיהם של החוטפים! הישראלים שקלו אם להמשיך ולשבות את אידי אמין עצמו, אולם החליטו נגד. סבורני שנהגו בתבונה, מעתה יפול אמין תחת נטל הבוז של האפריקאנים, ושל עמו הוא. הנמר הפך להיות לפחות מעכבר. שיפלוש לארצו, מבלי יכולת להדוף את הפולשים, זהו שיא החולשה. עשרים וחמש דקות לאתר נחיתתם המו כולם חזרה במטוסים, ועד מהרה נחתו בניירובי. כאן נלקחו הפצועים לבית חולים..השאר המשיכו לישראל רבין ברכם בתרועת ניצחון..

שכם אשר על שפת ים ויקטוריא

מעשה אבות סימן לבנים

עד היום: שמעון ולוי אחים

על שפת ים ויקטוריא הלילה דומם

על שדה שכם עוד יזכרו הנוקם

שבי ישראל בירכתי מדינה

הד -הד לענוי שעינו את דינה

מעטים ביד רבים " לגלג אידי אמין

אין עזר לדינה משמאל או מימין

שיכנוע לצורך? שא ותן עם אש"ף?

היזמינו בני יעקב אנשי חמור בנשף?

ברעדה חיכו שבוע ציון בבוש

עוד מעט ויראו את הצלתם בחוש

באנטבה נשאו עיניהם אל ההרים

אין עצה בשכם אלא להערים

כבר עלזו זדים לשמע קול נצחון

עוד תסבל שכם כאב ודכאון

אך מנשרים קלו גבורי חיל צה"ל

לוי ושמעון התגלגלו על הקהל

כי צעקו האין גבורה וישועה למדינתנו?

ויאמרו: הכזונה יעשו את אחותנו?

כאריות בקרב : לשבויים פדיון!

בהחזרת אחותם לשמחה מייגון!